

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Kentsel Dönüşümün Modern Bir Konut Alanı Üzerindeki Etkileri: Talimhane, İstanbul Örneği

Effects of Urban Transformation on a Modern Housing Area: Talimhane, Istanbul Example

Elifnaz Durusoy Özmen, Ebru Omay Polat

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZ

İstanbul, sahip olduğu tarihsel katmanlaşmanın izleri ve bu izlerin birlikteliği sonucunda oluşan nitelikli kültürel birikimi sayesinde her daim zenginleşen bir metropol olmuştur. 20. yüzyılın gelişimiyle birlikte İstanbul'un çok katmanlı yapısı dahilinde yer bulmaya başlayan modern mimarlık ürünleri de bu birikimin bir parçasıdır. Ancak kültürel miras tanımı altında yer bulmasına rağmen tarihi çevreyi tahrip eden unsurlar olarak algılanmaları, modern mimarlık mirasının kentsel dönüşümüne konu olarak kaybedilmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin modern mimarlık mirasının korunması problematiği de bu bağlamda alınan yenileme, sağlıklılaştırma, canlandırma, yeniden yapım vb. gibi dönüşüm kararları sebebiyle farklı ölçeklerde tartışılan bir sorun olarak gündemdedir. Bu çalışma, İstanbul'un 19. yüzyıl dokusu hâkimiyetinde olan Beyoğlu sınırları dahilinde 20. yüzyılın ilk yarısında Taksim Meydanı komşuluğunda tasarlanarak hayata geçirilmiş modernist bir proje olan Talimhane'yi konu almaktadır. Makale kapsamında, geçmişte Taksim Topçu Kışlası'nın askeri talim yeri olarak kullanılan kentsel bir boşluk tanımlayan Talimhane'nin 1930'lu yıllarda bütüncül bir konut alanı olarak oluşumu ve 1940'lı yıllardaki gelişimi süreçleri özgün görsel belgelerle aktarılmıştır. Ardından, alanın 1950'lerden bu yana süregelen sosyal, fiziksel ve işlevsel dönüşümü vurgulanmış, söz konusu dönüşüm mevcut durum analizleri yardımıyla belgelenmiştir. Kentsel dönüşümün modern mimarlık mirası üzerindeki etkilerini Talimhane örneği aracılığıyla eleştirel bir şekilde tartışan bu çalışmanın sonuç bölümü ise gerek Talimhane gerekse ülkemiz modern mimarlık mirasının korunması konusunda halen var olan potansiyellere vurgu yapmaktadır.

Anahtar sözcükler: İstanbul; kentsel dönüşüm; modern mimarlık mirası; Talimhane.

ABSTRACT

Istanbul has always been a flourishing metropolis with regard to the qualified cultural accumulation resulting from the traces of its historical stratification and the combination of these traces. With the advent of the 20th century, the modern architectural products are also a part of this accumulation. However, despite being involved under the definition of cultural heritage, they are perceived as elements destroying the historical environment. This situation resulted in the loss of modern architectural heritage through the misinterpreted practices of urban transformation. The protection of Turkey's modern architectural heritage is also on the agenda as a problematic issue discussed at different scales because of the transformation-oriented decisions. This study focuses on Talimhane, a modernist project designed and implemented in the first half of the 20th century. Within the scope of the article, Talimhane, which was an urban open space used as the military training place of Taksim Artillery Barracks in the past, is introduced with regards to its formation in the 1930s as a holistic residential area and its development in the 1940s. Then, the social, physical and functional transformation of the area, which has been under evolution since the 1950s, is emphasized and this transformation is documented with the help of current situation analyses. The conclusion part, which critically evaluates the destructive impacts of urban transformation on the modern architectural heritage, aims to draw attention on the existing potentials in the preservation of modern architectural heritage not limited to Talimhane case.

Keywords: Istanbul; urban transformation, modern architectural heritage, Talimhane.

Geliş tarihi: 02.09.2020 Kabul tarihi: 30.11.2020

Online yayımlanma tarihi: 24.02.2021

İletişim: Elifnaz Durusoy Özmen

e-posta: e.durusoy@hotmail.com

I. Giriş: Kentsel Dönüşüm ve Modern Mimarlık Mirası

Kent, zaman içinde değişen sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak sürekli farklılaşmaktadır. Nüfus oranı, kentsel fonksiyonlar, arazi kullanımları ve kent ekonomisi gibi değişkenler aracılığıyla belirlenen söz konusu farklılaşmalar, kimi zaman kenti tanımlı kılan mekânların yaşam kalitesini artırıcı yönde olmakta, kimi zaman ise fiziksel, işlevsel, sosyal ve/veya ekonomik anlamda bir bozulma süreci yaratmaktadır (Tekeli, 2011). “Kentsel dönüşüm”, altı çizilen farklılaşma süreçlerini deneyimleyerek çeşitli şekillerde bozulmaya uğramış kentsel mekanların çağdaş kent ve çevre standartları uyarınca iyileştirilmesini, bu alanlardaki yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve toplumun her kesiminin belirttilen iyileştirmelerden eşit şekilde faydalanabilmesini amaçlayan çok boyutlu çalışmalardır (Lichfield, 1992; Akkar, 2006). Dolayısıyla, kentsel dönüşüm olgusunu bozulmaya uğrayan kentsel mekanlara dair sorunların giderilmesi adına kapsamlı, bütünlük, geniş katımlı, uzlaşmacı, uzun erimli ve yenilikçi çözüm önerileri üretme ve uygulama süreci olarak tanımlamak mümkündür (Lichfield, 1992; Donnison, 1993; Richard, 2000; Roberts, 2000; Akkar, 2006; Saraç, 2015).

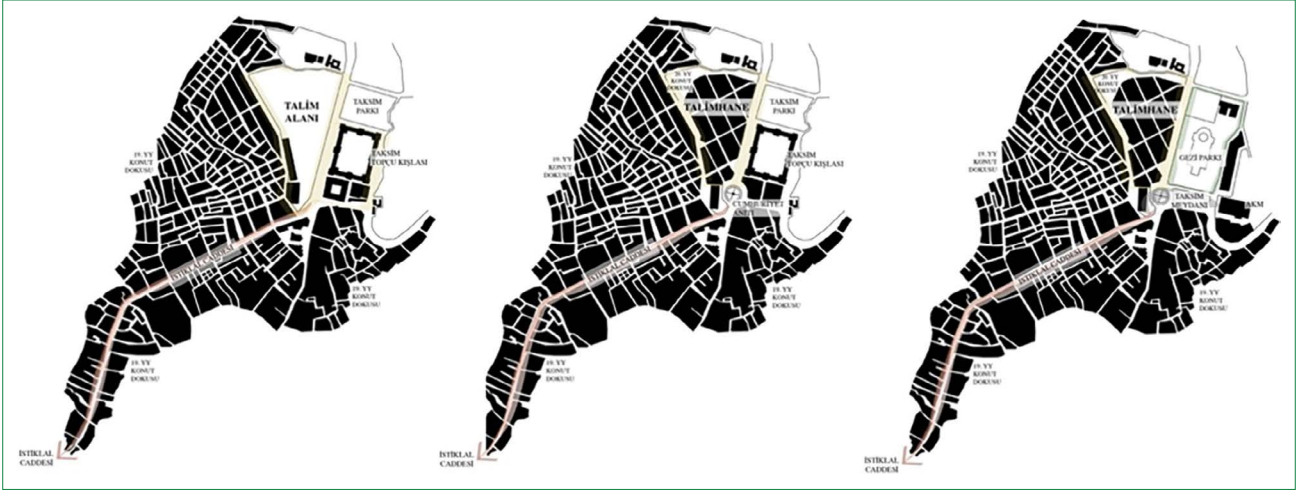
Kentsel dönüşüm uygulamalarının Türkiye’deki geçmişinin son otuz yılda yoğunluk kazandığını söylemek mümkündür. İlk örnekleri Cumhuriyet’in ilanını izleyen yıllara dek uzansa dahi geçen yıllar boyunca küreselleşen dünyanın kentsel sermaye ve gelişim süreçlerine eklenme isteği paralelinde artış gösteren bu uygulamalar, ülkemiz özelinde çoğunlukla yenileme, sağlıklılaştırma, canlandırma, geliştirme, düzenleme, temizleme, iyileştirme vb. gibi farklı başlıklarla tanımlanan müdahaleler olarak hayat bulmuştur (Akkar, 2006; Özden, 2008). Gerek sıklıkla değişen yasal ve yönetsel düzenlemelerle yönlendirilmesi, gerekse sürecin doğrudan yerel yönetimlerin inisiyatiflerine bırakılması ise kentsel dönüşüm kavramının ülkemiz özelinde kar ve rant elde etme odaklı bir nevi imar faaliyeti biçiminde algılanmasına sebebiyet vermiştir (Görgülü, 2009). Nitekim Türkiye’de yer alan pek çok kenti şekillendiren planlama politikalarının esas belirleyicileri haline gelen kentsel dönüşüm uygulamaları; sosyal eşitsizliğe aracılık etmeleri, kamu kaynaklarını verimsiz kullanmaları, sınırlı ve parçacı müdahaleler şeklinde uygulanmaları, belirli paydaş gruplarının çıkarlarını gözetmeleri, ekonomik dengesizlik yaratmaları vb. gibi sebeplerden ötürü bozulmayı kalıcılaştıran birer sorunsala dönüşmüştür.

Kentlerde gözlemlenen sorunların çeşitlenmesine koşut olarak, kentsel dönüşüme konu olan müdahale alanlarının sanayi bölgelerinden gecekondu alanlarına, afet bölgelerinden çöküntü alanlarına kadar uzanan geniş bir yelpazeye yayıldığı söylenebilmektedir. Kentsel dönüşüm konusunun özellikle son yıllarda üzerinde yoğunlaştığı bir diğer müdahale alanı ise modernist akımın günümüze aktarılan temsilcileri olan “modern mimarlık mirası” alanlarıdır.

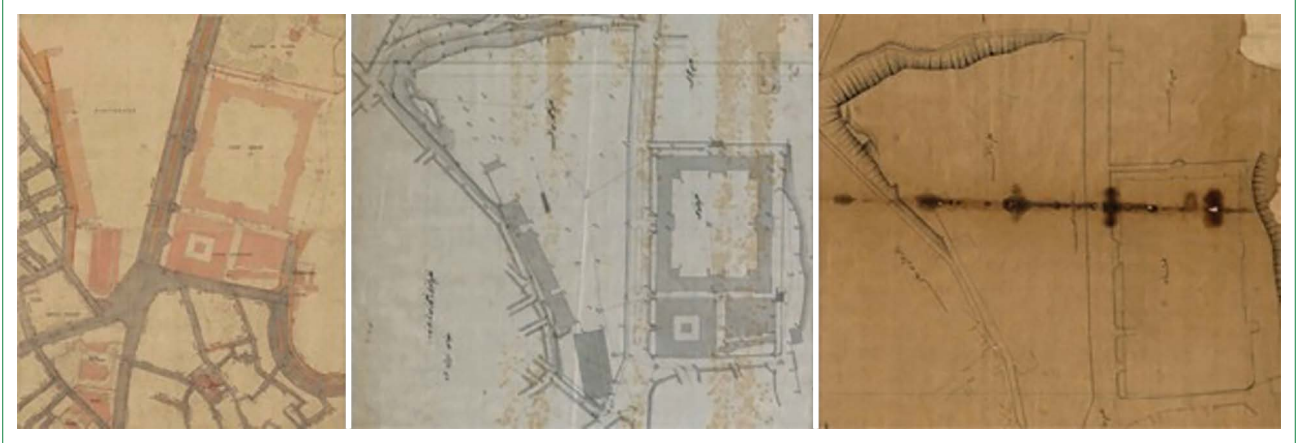
Modern mimarlık akımı, 20. yüzyıl başından İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar uzanan dönemde etkin olan “yeni(likçi) bir mimarlık” olarak yorumlanmaktadır. Modernitenin açık, devingen ve yenileyici ortamı doğrultusunda hayat bulan söz konusu hareketin var olan eskimişliğe tepkisel bir duruşla ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Zira kendisinden önceki birikimlerle ilişkisi farklı bağlamlarda tartışılmalı dahi, bu dönem ürünleri mimarlık alanında radikal bir kopuşa yol açmıştır (Tanyeli, 2004). Modernizm paradigmasının özünde yer alan bu özellik, 1980’li yıllardan itibaren “DOCOMOMO_ International (Modern Hareketin Belgelenmesi ve Korunması için Uluslararası Çalışma Grubu)”, “ICOMOS_ISC20C (ICOMOS Yirminci Yüzyıl Mirası Uluslararası Bilimsel Komitesi)”, “UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)” ve “Avrupa Konseyi” gibi gerek uluslararası gerekse bağlantılı ulusal bilimsel platformlarda kabul gören gelecek kuşaklara aktarılması üzere kültürel miras tanımının geniş seçkisi altında yer edinmesine rağmen, çoğunlukla kamuoyu tarafından nitelikli tarihi çevrelerin korunması konusunda bir tehdit olarak düşünülmüştür. Belirtilen durum, bulunduğu coğrafyaya bağlı olmaksızın tarihi dokuda yeni malzeme ve yapım yöntemlerinin verdiği olanaklar yardımıyla inşa edilen modern mimarlık örneklerinin dokunun sürekliliğini kesintiye uğratan yeni yapılar olarak algılanmasından kaynaklanmıştır. Modern mimarlık mirasının çağdaş gerekliliklere yanıt vererek iyileştirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunacak biçimde yeniden düzenlenmesi amacıyla ise sözü edilen kentsel dönüşüm yaklaşımları gündeme gelmiştir.

Belirli paydaşlara çeşitli faydalar sağlaması ve yasal zeminin yeterli güçte olmaması gibi nedenlerden ötürü günümüzde yetkililer ve toplum tarafından kolayca ihmal edilebilir bir konumda olan modern mimarlık mirası, tıpkı çağdaş örneklerinde olduğu gibi İstanbul’da yer alan tarihi çevrelerde de birikme ve süreklilik yerine bir farklılaşmayı sembolize etmiştir. Sözü edilen farklılaşmanın tarihsel katmanlaşmanın izleriyle zenginleşen bir metropol olan günümüz İstanbul’una taşınan bir diğer etkisi ise bu dönem yapıları için alınan uygunsuz müdahale ve/veya hızlı yıkım kararları olmuştur. İnşa edildikleri döneme ait özgün nitelikler, simgesel öğeler, anıtsal biçimlenmeler ve hatı tescil kaydı barındırsalar dahi, İstanbul’un çok katmanlı yapısı içinde kendine yer bulma arayışında olan modern mimarlık mirası hakkında alınan dönüşüm kararları her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’nin modern mimarlık mirasının korunması problematiğinin, dönüşüm kararları ışığında beliren tehditlerin artışı sebepleriyle farklı ölçeklerde tartışılan bir sorun olduğunu söylemek mümkündür.

Bu problemin temsil mekanlarından biri olan “Talimhane”, geçmiş tarihli birçok haritada Taksim Topçu Kışlası’nın talim alanı olarak isimlendirilen bir kentsel boşluk iken 1940’lı yıllarda prestijli bir konut yerleşkesine dönüşmüştür. Bütüncül bir konut alanı olarak biçimlenen Talimhane, oluşturulduğu dönemden günümüze geçen yaklaşık 80 yıllık süreçte, çevresinde yer alan 19. yüzyıl dokusundan gerek fizik-mekân gerek-

Şekil 1. Sırasıyla 1900'lerin başı, 1930'lar ve 1940'larda Talimhane ile yakın çevresi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 2. Sol: Beyoğlu-Taksim Kışlası ve Talim Meydanı Haritası, 1913-1914 (Atatürk kitaplığı, HRT_002839-73); Orta: Beyoğlu-Taksim Kışlası ve Talim Meydanı Haritası, tarihsiz (Atatürk kitaplığı, HRT_003689); Sağ: Beyoğlu-Taksim Kışlası ve Talim Meydanı planı, tarihsiz (Atatürk kitaplığı, HRT_004314).

se sosyo-ekonomik kimliği dolayısıyla farklılaşması nedeniyle İstanbul'daki modern konut alanı örneklerinden birini tanımlamıştır. Bütüncül ve homojen bir parsel düzeni bağlamında imara açılması ve mimari dil bakımından Art Deco ve Art Nouveau'dan modernist dile geçişin örneklerini bir dizge halinde barındırması sebebiyle ise 1999 yılında bütüncül olarak tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Yeni yaşam biçiminin simgesel bir temsilcisi olan Talimhane'nin Taksim Meydanı ile Gezi Parkı'nın komşuluğundaki konumu, bu modern konut alanını tarihi boyunca özel kılmıştır (Şekil 1). Fakat altı çizilen özel konum her daim bir dönüşüm alanı tanımlamıştır. Nitekim çeşitli idare, kurum ve paydaşlar tarafından betonarme yapım sistemi ve malzemenin güncelliğini koruması nedeniyle "sıradan", güncel olanın eskiyerek taşıyıcılık yitimi sorunları yarattığı yönünde gelişen algı nedeniyle ise "köhne" bir semt olarak değerlendirilmesini takip eden süreçte Talimhane'nin dönüşümüne yönelik girişimler başlatılmıştır. Bu doğrultuda, 1980'li yılların başından itibaren gerçekleştirilen bir dizi proje doğrultusunda dönüşmeye başlayan Talim-

hane, özellikle turizm alanı olarak yeniden işlevlendirilmesini takip eden 2000'li yıllarda özgün niteliklerini hızla kaybetmeye başlamıştır. Söz konusu dönüşüm, tarihselci bir yaklaşım sergileyen aldatıcı yeni yapıların inşasıyla birlikte yakın dönemde yeni bir boyut kazanarak Talimhane'de aslında hiçbir zaman var olmamış yeni bir doku yaratmıştır.

Bu çalışma, birçoğu kent belleğinde yer edinmiş modernist yapılarca ev sahipliği yapan Talimhane'nin oluşumu, gelişimi ve kentsel dönüşümü süreçlerini modern mimarlık mirası bağlamında tartışmaktadır. Yapılacak kapsamlı bir kronolojik tanımlamanın ardından Talimhane'ye dair değer ve sorunları ortaya koyacak olan çalışma, söz konusu modern mimarlık mirasının dönüşümü sürecini detaylı bir biçimde aktaracak ve bu bağlamda göz ardı edilen değerlere vurgu yapacaktır. Makalenin son bölümünde ise dönüşümü süregelen Talimhane'de halen mevcut olan potansiyellerin varlığına işaret edilecektir. Buradan hareketle, alanın sürdürülebilirliği için kurgulanması gereken yol haritası tasarısının çıkışı üzerinde durulacaktır.

2. Tarihsel Süreç İçinde Talimhane: Oluşum, Gelişim ve Dönüşüm

2.1. Oluşum: 19. yy-1923

Askeri Talim Yeri Olarak Kullanılan Bir Kentsel Boşluk

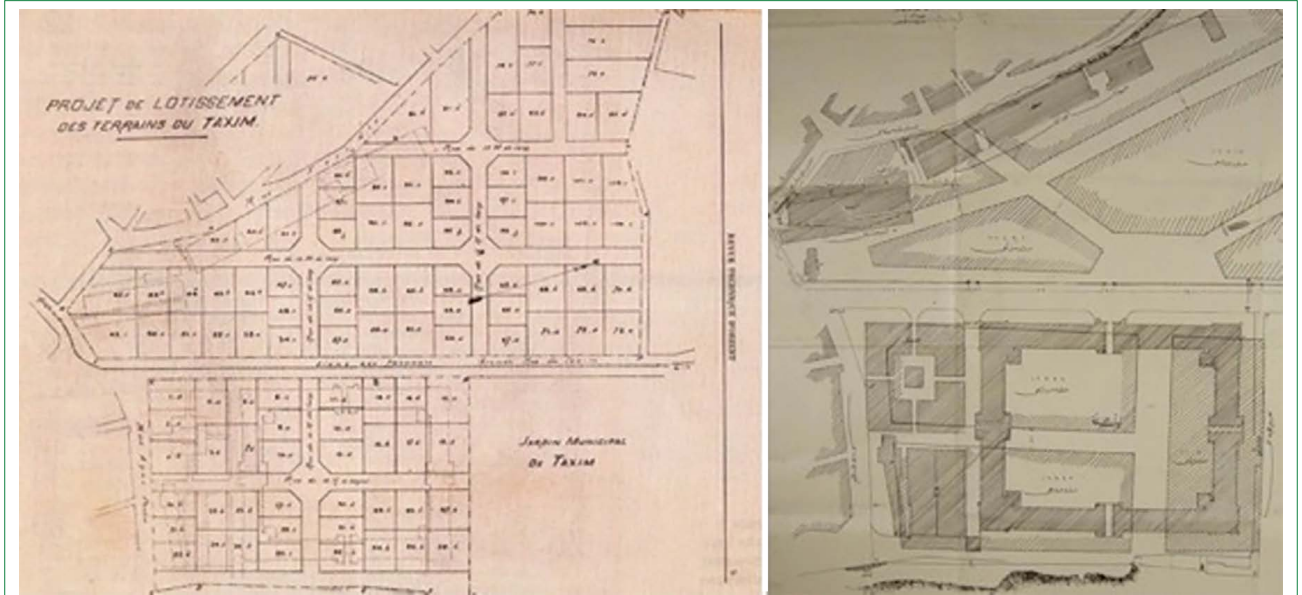
19. yüzyılın başlangıcına kadar batı ve kısmen güney yönlerinde gayrimüslim mezarlıklarıyla çevrili bir düzlük olarak tanımlanabilecek Taksim, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk modern belediye teşkilatı olan 6. Daire-i Belediye'nin Beyoğlu'nu da kapsayan bir alan üzerinde kurulmasını takiben yerleşim bakımından yoğunlaşmaya başlamıştır. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısına ge-

Şekil 3. 1900'lerin başında Taksim Topçu Kışlası'nın talim alanında eğitim alan askerler (Üst: SALT araştırma arşivi, AHISTTAXI049, Alt: İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

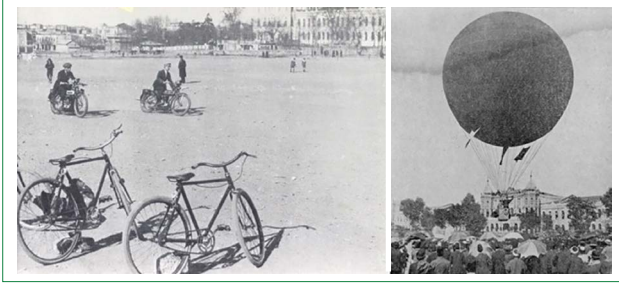
lindiğinde, dönemin konut dokusuyla tanımlanan İstanbul'un en önemli yerleşim alanlarından biri Beyoğlu bölgesinde yer alan Taksim ve yakın çevresi olmuştur. Bu dönem Taksim'ini besleyen önemli akslarından biri olan İstiklal Caddesi'nin doğu ucu, Taksim Topçu Kışlası ve Kışla'ya ait ahır binalarına ev sahipliği yapan genişçe bir boşlukla sınırlanmıştır (Şekil 2). Taksim Topçu Kışlası'nın batısında bulunan bu kentsel boşluk, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne tarihlenen 1806 yılında inşa edilen Taksim Topçu Kışlası'nda bulunan askerlerin eğitim aldığı ve alınan eğitimlerin uygulamalı olarak talim edildiği bir açık alan tanımlamıştır (Gülersoy, 1986; Kubilay Yetişkin, 1995) (Şekil 3).

İstanbul'un 19. yüzyılda karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan biri kırdan kente göç nedeniyle kentsel nüfusun hızla artması olmuştur. Artan nüfusun ihtiyaç duyduğu mekânların oluşturulması için işlevini yitiren yapı ve yapı gruplarının yıkılarak dönüştürülmesi ise dönemin kent yöneticilerinin başvurduğu bir yöntem olarak kabul görmüştür (Cezar, 1991). Bu görüş paralelinde, 1900'lü yılların başında yoğun kullanımını kaybetmesi sebebiyle metruk bir hal alan Taksim Topçu Kışlası ile hemen komşuluğunda bulunan talim alanının işlevlerinin değiştirilerek farklı şekillerde değerlendirilmeleri gündeme gelmiştir (Lorans Tanatar Baruh, 2013) (Şekil 4). Belirtilen kapsamda üretilen projelerin dönemin ekonomisi ve mülkiyet yasaları sebebiyle başlatılmadığını belirten Baruh (2013), Taksim Topçu Kışlası ve talim yerinin 1913 yılında Hazine-i Maliye tarafından yabancı ortaklı bir şirket olan "Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi"ne devredildiğini, 1914 yılında ise yine aynı şirkete satıldığını kaleme almıştır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında özel teşebbüs ve devlet-vakıf ortaklığı olarak değerlendirilebilecek olan bu girişimin gerçekleştiği yıl başlayan I.

Şekil 4. Sol: Taksim Topçu Kışlası ve talim alanı için 1911 yılında hazırlanan konut projesi (Tanatar Baruh, 2013); Sağ: Taksim Topçu Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın satış sözleşmesinde bulunan harita eki (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 1913, İ.MMS:47).

Dünya Savaşı esnasında kullanım dışı kalan Taksim Topçu Kışlası ve talim alanı, savaş sonunda geçmişte sahip olduğu askeri işlevini de tamamen yitirmiştir (Cezar, 1991).

Şekil 5. Sol:1900'lü yıllarda Talimhane'de motosiklete binen yurttaşlar; Sağ: 1909 yılında Barbotte'un Talimhane'de yaptığı uçuş denemesi (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Şekil 6. 1900'lü yıllarda Talimhane'de yapılan bir askeri geçitten görüntü (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Askeri işlevini yitirmesi sonrasında 1930'lu yıllara kadar şehir merkezinde büyük bir kentsel boşluk olma durumunu koruyan talim alanı, bu süreçte halkın ilgisini çekecek çeşitli günlük aktiviteler, etkinlikler ve spor müsabakalarına ev sahipliği yapmıştır (Şekil 5). Örneğin, Fransız pilot ve baloncu Barbotte'un 1909 yılında "Osmanlı" isimli bir balonla Taksim Topçu Kışlası'nın avlusundan havalanarak talim alanına doğru uçuş denemeleri yaptığı belirtilmiştir (Cezar, 1991, 60; Kubilay Yetişkin, 1995). Buna ek olarak, Amerikan Denizcileri Kulübü'nün Taksim'deki bu boş alanda beyzbol müsabakaları düzenlediği bilinmektedir (Gülersoy, 1986). Avrupa'da üretilen ve yangın söndürmekte kullanılan bir grup kimyasal maddenin talim alanında test edilmesine izin verildiğine dair 1887 tarihli bir belge de kent içerisinde yer alan bu mekânsal boşluğun sözü edilen dönemdeki farklı kullanımına örnek olarak gösterilebilmektedir (BOA, DH.MKT.65/1422).

Taksim Topçu Kışlası ve talim yeri için Osmanlı Dönemi'nde gerçekleştirilen işlev değişikliği süreci, Cumhuriyet'in ilanından sonra da sürmüştür (Kubilay Yetişkin, 1995; Bilsel, 2010). Sözü edilen değişim, 1923 yılı itibarıyla asıl işlevini kaybeden Taksim Topçu Kışlası'nın "Taksim Stadyumu" adıyla spor müsabakalarına tahsis edilmesiyle hız kazanmıştır. İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica tarafından tasarlanan Cumhuriyet Anıtı'nın 1928 yılında Taksim Meydanı'na yerleştirilmesi nedeniyle Taksim Topçu Kışlası'na ait ahır yapılarının bir kısmının yıkılması ise değişim sürecini kalıcılaştırmıştır. Anıtın yerleştirilmesinden sonra tamamen kullanım dışı kalan Taksim Topçu Kışlası ve talim alanı, takip eden süreçte resmi kutlama, anma ve törenlere hizmet etmeye başlamıştır (Kubilay Yetişkin, 1995; Gülersoy,1986) (Şekil 6).

Şekil 7. Sol: 1925 tarihli Pervititch Haritası (Pervititch, 2000); Sağ: 1933 tarihli Sabık Talimhane Meydanı Haritası (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Şekil 8. 1930'lu yıllarda Talimhane'de yükselmekte olan modernist yapılar (Sağ alt: Gülersoy, 1986; diğerleri: İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

2.2. Gelişim: 1923–1955

Kentsel Boşluktan Modern Bir Modern Konut Alanına

2.2.1. Gelişimi Yönlendiren İlk Planlama Çalışmaları

Talim yerinin bütüncül bir konut alanı olan “Talimhane”ye dönüşümü, 1930'lu yılların başına tarihlenmektedir. 1925 tarihli Pervititch Haritası ile 1933 tarihli Sabık Talimhane Meydanı Haritası'nda geniş parsellere ev sahipliği yapan ve tamamı birbirini dik açılarla kesen yapı adalarına bölünen talim alanı dahilinde yoğun bir inşaa faaliyeti başlatıldığını anlamak mümkündür (Şekil 7). Taksim Meydanı'nın kuzeyini gösteren 1930'lara ait eski fotoğraflardan da Taksim'in çevresindeki kamusal alan düzenlemeleri ile talim alanı üzerinde belirlenen yapı adalarının günümüzdeki halini almaya başladığı görülmektedir (Şekil 8).

Geçen zamanla birlikte planlı tasarım sürecini tamamlayan Talimhane, 1930'ların sonunda homojen parsel düzeniyle imara açılan yenilikçi bir yapılaşmayı tariflemiştir. Söz konusu yapılaşma kapsamında dönemin mimari beğenisi ve anlayışına göre tasarlanan apartmanlardan bazıları Art Deco ve Art Nouveau akımlarının örneği iken diğer bir bölümü de Cumhuriyet Dönemi'nin modernist mimarlarının imzalarını taşımaktadır. Bu sayede, alanda 20. yüzyılın ilk yarısına ait üslup özelliklerini taşıyan mimarlık ürünlerini bir arada sunan özgün ve bütüncül bir bağlam oluşturulmuştur. Konut kullanımı haricindeki kamusal ya da özel işlevlerin bu tanımlı alanın dışında yer alması ise Talimhane'de işlevsel bir birliktelik yaratmıştır.

Tanımlı bir gabari ve kütle biçimlenişi üzerinde yükselen bu modernist konut yapıları, Cumhuriyet'in orta-üst ke-

siminin konut biçimlenmesini temsil eden özgün mimarlık ürünleridir. Yapıların mimarları arasında Rebii Gorbun ve Mustafa Can (Doğu Apartmanı), Vedat Tek (Pertev Apartmanı), Hüsnü Çubukçyan (İstiklal Apartmanı), Sedad Hakkı Eldem (Ceylan Apartmanı), Seyfi Arkan (Ayhan Apartmanı), Arif Hikmet Koyunoğlu (Deniz Kızı Eftelya/Billur Apartmanı) ve Mimar Kâhya Oğlu Nazif (Agop Efendi Apartmanı) gibi Cumhuriyet Dönemi mimarlığının tasarımı güçlü ve modernist dili belirgin isimleri yer almaktadır. 1943 tarihli Pervititch Haritası'nda detaylı bir biçimde sunulan söz konusu konutların dönemin en önemli mimarlık yayını olan “Arkitekt”te tanıtıldığı görülmektedir (Şekil 9, 10). Bu durum, Talimhane'nin modern yaşam biçiminin temsilcisi olarak yansıtılmasına aracı olan bir referans olma değeri yansıttığını simgelemektedir.

Bahsedilen örneklerin nicelik ve niteliğinin fazlalığı, kentsel ölçekteki değerlerin yanı sıra Talimhane'de yer alan yapıların tekil olarak sunduğu tarihi belge, estetik ve tasarım değerlerini de oluşturmaktadır. Yapılara ait eski fotoğraflardan izlenebilecek kütle biçimlenişleri ve cephe düzenleri ile giriş kapıları, çıkımlar, balkonlar ve alınlıklar gibi yapı elemanlarına ilişkin özgün biçimlenişler bu değerlerin birer göstergesi niteliğindedir. Yapım sistemlerinin betonarme oluşu ise dönemin yaygınlaşan inşaat tekniklerinin kullanıldığı yenilikçi bir teknoloji değerine işaret etmektedir. Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde yapılan çağdaş örnekleriyle gerek biçimleniş gerekse yapım sistemi ve malzeme gibi değişkenler bakımından benzerlik göstermeleri de Talimhane'de yer alan konut yapılarını özel kılan birer unsurdur (Akin, 2005: 84).

Şekil 9. Talimhane'yi gösteren 1943 tarihli Pervititch Haritası (Pervititch, 2000).

2.2.2. Gelişimde Etkili Bir Figür Olarak Henri Prost

Modern bir konut alanı olarak hayata geçmesiyle birlikte 19. yüzyıla ait organik dokunun görüldüğü mevcut yapılaşmadan çarpıcı bir biçimde ayrıışan Talimhane, Beyoğlu'nun Şişli yönündeki gelişiminin 20. yüzyıl mimarisini yansıtan bir uzantısı olmuştur (Şekil 11). Bu süreçte altı çizilen modernleşme hareketini kentin bütününe yaymak ve ulus-devlet oluşumu sürecinde İstanbul'un sürdürülebilir kalkınmasına yönelik bir plan hazırlamak için Fransız kent plancısı ve mimar Henri Prost Türkiye'ye davet edilmiştir.

Dönemin yöneticileri tarafından yapılan bu daveti takiben İstanbul özelinde araştırmalar yapan Prost, 1936–1951 tarihleri arasında Taksim Meydanı ve çevresinin düzenlenmesi işlerinde görev almıştır. Bu doğrultuda hazırladığı İstanbul'un Nazım Planı'nın 1937'de onaylanmasıyla birlikte Taksim Meydanı, İnönü

nü Gezisi (Gezi Parkı), Taksim Bahçesi ve Taksim Kristal Gazinosu gibi kullanımlar içeren 2 No.lu Park isimli geniş bir kamusal alan tanımlanmıştır (Cezar, 1991; Gülersoy, 1986; Bilsel, 2010) (Şekil 12). Taksim Topçu Kışlası'nın 1940 yılında gerçekleşen yıkımı sonucunda bölgenin çağdaştırılması hedefiyle hayata geçirilen bu entegre park, tören alanı olarak tasarlanan Taksim Cumhuriyet Meydanı'ndan başlayıp Nişantaşı'na kadar devam eden ve Maçka Vadisi'ni de içine alan bütüncül bir yeşil alan olacak şekilde uygulanmıştır (Şekil 13).

Bölgenin sosyal ve kültürel yaşantısına hareket katan söz konusu gelişmeyle birlikte Talimhane ile Taksim Meydanı, kamusal alan düzenlemelerini de içeren modernist bir anlayışın ürünleri olarak fizik-mekân bağlamında daha güçlü bir bütünlük oluşturmuştur. Fakat Prost'un sürekli bir yeşil alan oluşturma planı yıllar içerisinde artan dönüşüm baskıları sebebiyle gerçekleştirilememiş, İstanbul'un en önemli kamusal mekânı haline gelen bu bütüncülük 1950'li yıllar itibarıyla yitirilme sürecine girmiştir (Bilsel, 2010).

2.3. Dönüşüm

Modern Bir Konut Alanından Yapay Bir Turizm Merkezine

2.3.1. Dönüşümün Başlangıcı: Sosyal Dokudaki Hareketin Fiziksel ve İşlevsel Etkileri 6–7 Eylül Olayları: 1955

Oluşumundan itibaren kentin en gözde semtlerinden biri olan Talimhane'nin 1950'li yıllarda başlayan dönüşümü ilk olarak sosyal, sonrasında ise fiziksel ve işlevsel bağlamlarda gerçekleşmiştir. Alanın sosyal yapısındaki değişim özellikle 1955 yılında meydana gelen 6–7 Eylül Olayları'nın ardından Talimhane'nin de içerisinde bulunduğu Beyoğlu genelinde gözlemlenmiştir (Cezar, 1991; Gülersoy, 1986). İstanbul'da yaşayan azınlıkların mülkiyet ve kullanımındaki mekanların tahribine yönelik gerçekleştirilen bu olayları takiben, özgün kullanıcılar semti terk etmeye başlamış, Talimhane'nin yeni kullanıcı profilini alt gelir grupları şekillendirmeye başlamıştır. Öyle ki 1950'lerin sonunda oldukça yoğun bir yerleşim alanı tanımladığı gözlenen Talimhane'de oto tamircileri, kara borsacılar, seyyar satıcılar ve marjinal gruplarla karşılaşmak olağanlaşmaya başlamıştır (Akın, 2005) (Şekil 14).

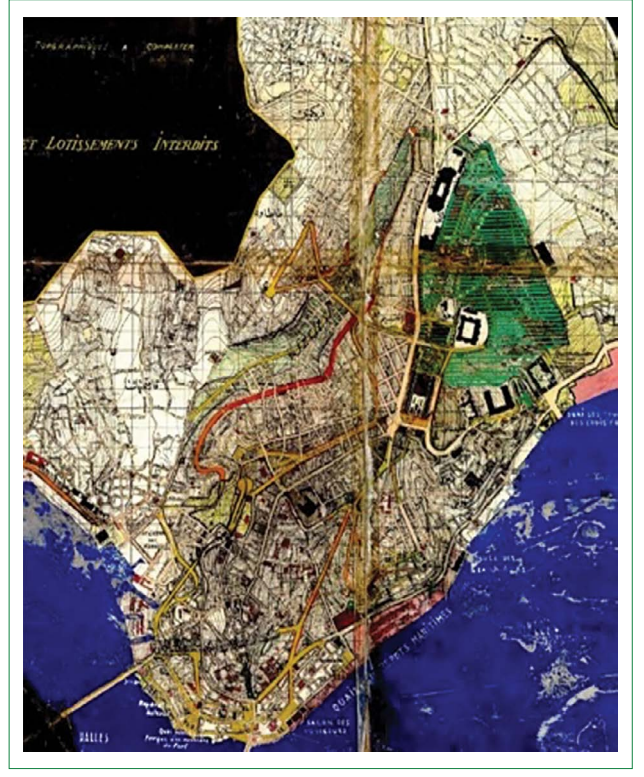
Değişen sosyal yapı ve güvenlik derecesi, özellikle Dolapdere ve Tarlabası bölgelerinde yer alan otomobil tamirhanelerine hizmet eden yedek parça atölyelerinin 1970'li yıllardan başlayarak Talimhane'ye doğru yönelmesi sonucunda alanın nitelikli konut dokusunun fiziksel olarak bozulmaya başlayacağına dair güçlü bir sinyal vermiştir (Omay Polat ve Polat, 2006). Nitekim apartmanların zemin katlarının işlev değiştirmesi paralelinde Talimhane'nin fiziksel dokusu bütünüyle farklılaşmaya başlamıştır (Şekil 15). 1970'lerde yatay kotu etkileyen bu bozulma, geçen zamanla birlikte düşeyde de gerçekleşerek yapıların niteliklerinde kayıplara neden olmuştur.

Şekil 10. Soldan sağa sırasıyla geçmiş ve günümüz fotoğraflarıyla: Doğu Apartmanı (Arkitekt, 1940/115-116:145 ve yazarların arşivi, 2020); Pertev Apartmanı (Arkitekt, 1933/26:45 ve yazarların arşivi, 2020); İstiklal Apartmanı (Arkitekt, 1932/23-24:309 ve yazarların arşivi, 2020); Ceylan Apartmanı (Arkitekt, 1933/35:331 ve yazarların arşivi, 2020).

Şekil 11. 1930'ların sonlarında Talimhane'nin oluşumunu tamamlayan bütüncül konut dokusu (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Şekil 12. 1937 tarihli Prost Planı kapsamında önerilen 2 no'lu Park ve Talimhane'yle olan ilişkisi (Bilsel, 2010).

Şekil 13. Sol: Taksim Topçu Kışlası'nın 1940 yılında gerçekleşen yıkımı sırasında Talimhane; Sağ: Yıkım ardından bölgenin çağdaşlaştırılması hedefiyle hayata geçirilen Gezi Parkı ve Talimhane (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Şekil 14. 1950'lerin sonunda yoğun bir yerleşim alanı tanımlayan Talimhane (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Söz konusu değişim, Talimhane'nin 20. yüzyıl mimari özelliklerini sergileyen nitelikli yapı stoğunu gerek bilinçsizlik gerekse ilgisizlikten dolayı bakımsızlığa sürüklemiş, sokaklar reklam amaçlı yerleştirilen tabela yoğunluğuna maruz kalmıştır. Geçmişte yayalar tarafından kullanılan alanlar araçlar tarafından işgal edilme sürecine girmiş, semtin özellikle gün batımından sonraki kullanımı güvenlik açısından sorun teşkil etmeye başlamıştır (Çokuğraş, 2007). Alana ölçek, kütle ve cephe oranları değişmiş yeni yapıların inşa edilmeye başlanması ise düşeydeki süreklilik algısının tamamen kaybedilmesine sebebiyet vermiştir (Şekil 16). Böylece, Talimhane'de işlevsel olarak başlayan değişim hem makro hem de mikro ölçekte fiziksel ve sosyal bir bozulmayı da beraberinde getirerek alanı tümüyle dönüştürmeye başlamıştır.

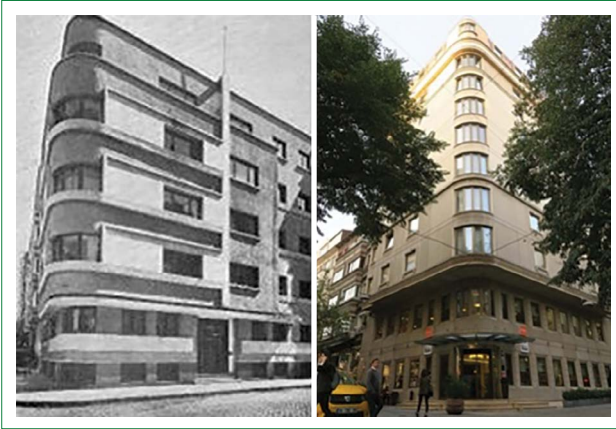

Şekil 15. Talimhane'de bulunan konut yapılarının zemin katlarında gözlenen işlevsel dönüşüm (Yazarların arşivi, 2020).

Oluşumundan itibaren kurgulanan işlev homojenliğinin kaybedilmesi sebebiyle Talimhane'de gözlemlenen bozulma hızlanmıştır. Bu değişime bağlı olarak semtin kullanıcı profili de çeşitlenmiştir. Güvenilirliği azaltan söz konusu durum, özellikle suç oranının artmaya başlamasıyla dikkat çekmiştir (Arpad, 1988). Alanın özgün kullanıcı kitlesinde meydana gelen hareketlilik, sadece geçmişten günümüze değin süregelen değerlerin yok olmaya başlamasıyla sınırlı kalmamış, yerel kullanıcı tarafından Talimhane'ye dair oluşturulan kentsel belleğin unutulmasına da neden olmuştur. Böylece, geçmişinde konum ve mimari açısından çok önemli bir potansiyele sahip olan Talimhane, 1990'lı yıllara kadar işlevsel ve fiziksel bozulmanın yanı sıra sosyal düzende de büyük bir değişime sahne olarak İstanbul'un âtil ve kopuk bir kent parçası haline gelmiştir.

Şekil 16. Düşeyde gözlenen süreklilik algısının kaybına dair hazırlanan şematik bir görselleştirme (Yazarların arşivi, 2020).

Şekil 17. Talimhane'nin simgesi haline gelen Ayhan Apartmanı'nın dönüşüm süreci (Sırasıyla: Arkitekt, 1939/5-6: 101 ve yazarların arşivi, 2020).

2.3.2. Dönüşümün Çeşitlenmesi: Kentsel Müdahaleler ile Koruma ve Kurtarma Çabaları

Tarlabaşı Yıkımları: 1986

Talimhane'nin deneyimlediği dönüşüm, Tarlabaşı Bulvarı'nın 1986 yılında açılması amacıyla yapılan yıkımlar sebebiyle önemli ölçüde artmıştır. Yaklaşık 35 metre genişliğindeki altı şeritli ana bir arter olması planlanan Tarlabaşı Bulvarı'nın izleyeceği güzergâh dolayısıyla Talimhane'nin güneyinde bulunan iki yapı adası, sınırları dahilindeki nitelikli modernist yapılar göz önünde bulundurulmadan yok edilmiştir (Akın, 2005; Çokuğraş, 2007). 1988 yılında inşası tamamlanan Tarlabaşı Bulvarı'nın yoğun trafik taşımaya başlaması ise Talimhane'yi geçmişte güçlü ilişkiler içerisinde olup birlikte bir bütün tanımladığı komşuları İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı'ndan keskin bir şekilde ayırmıştır.

Kentsel Sit İlanı ve Turizm Planları: 1993-1994

Talimhane'nin altı çizilen olumsuz imajı, 1990'lı yılların başlarında yerel yönetimlerin dikkatini çekmiş ve ilgili uzmanlar tarafından alanı canlandırmaya yönelik girişimler başlatılmıştır. Bu kapsamda atılan adımlardan biri, 1993 yılında İstanbul 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK)

tarafından alınan 4720 sayılı karar doğrultusunda Talimhane'nin de içerisinde bulunduğu Beyoğlu bölgesinin “kentsel sit alanı” olarak kabul edilmesi olmuştur. Bu kapsamda gerçekleştirilen diğer bir girişim ise İstanbul'un önemli turizm düğümlerine yakın bir konumda yer alan Talimhane'nin 1994 yılında “turizm gelişme alanı” olarak tanımlanmasıdır. İlgili otoriteler tarafından Talimhane'yi koruyacağı öngörülerek kabul gören bu gibi araçlar, semtteki işlev değişiminin yönünü tamamen değiştirmiştir. Fakat dönüşümün çok değişkenli yapısını ve dönüşüm süreçlerinin beraberinde getirdiği bileşenleri bütüncül bir yaklaşımla ele almaktan oldukça uzak olan bu yeni işlev kararı, var olan sorunları çözmekte yetersiz kalmış, hatta birçok yeni sorunun oluşmasına neden olan bir katalizör olarak kabul edilmiştir (Yıldız ve Kerestecioğlu, 2011). Nitelikim alınan bu kararlarla birlikte Talimhane'de sıkça rastlanan otomobil odaklı ticari işlevler yerine turizme hizmet eden otel yapıları çoğalmaya başlamıştır.

Bütüncül Tescil Kararı: 1999

Talimhane'nin geçirmekte olduğu sürekli dönüşümün son bulması amacıyla gerçekleştirilen çeşitli ölçek ve içerikteki koruma ve kurtarma çalışmaları istenilen başarı ile sonuçlanamamış olsa da alana dair bir farkındalık yaratmıştır. Bu farkındalık, Talimhane'nin modern mimarlık mirası örneği olarak tekil ve kent ölçeğinde niteliklerinin ortaya konulması konusunda bir beklenti doğurmuştur (Akın, 2005; Çokuğraş, 2007). Altı çizilen beklenti ışığında Talimhane'de kaybedilen prestijin geri kazandırılması amacıyla bu defa alanın bütünü “Erken Cumhuriyet Dönemi” niteliği taşıdığı vurgulanarak tescil edilmiştir. 662 ve 663 sayılı ilke kararları esas alınarak İstanbul 2 Numaralı KTVKK tarafından 15.12.1999 tarihinde alınan 11437 sayılı karar aracılığıyla gerçekleştirilen bu tescil kararı, Türkiye'nin mimarlık tarihi yazımında dönemsel bir kırılmayı tanımlayarak bunu üslup, yapım sistemi ve dil gibi belirli mimari niteliklerle ilişkilendirmiştir. Ancak mimari dili Art Deco ve Art Nouveau'dan modernist dile geçişin örneklerini bir dizge halinde barındıran Talimhane hakkında alınan bu karar, sözü edilen birlikteliği ifade etmekte yetersiz

Şekil 18. Sırasıyla “Beyoğlu Talimhane Bölgesi Cephe Rehabilitasyon ve Kentsel Tasarım Uygulama Projesi”nin tanıtladığı bir gazete haberi (21.06.2004 tarihli Akşam Gazetesi); Proje kapsamında gerçekleştirilen uygulamalardan örnekler (yazarların arşivi, 2020).

kalarak vurguyu sadece Erken Cumhuriyet Dönemi’ne indirgemesi nedeniyle akademi ve kamuoyu tarafından eleştirilmiştir. Oysaki yaptırım gücünü tanımlayan bu kararların içeriğinde modern mirasın estetiğine ve dönemin yapım teknolojisine dair olanakları kullanarak inşa edilen alanın değeri, üslupsal/dönemsel okumanın ötesine taşınmalıdır. Alanı canlandırmayı hedefleyerek oluşturulan oteller bölgesi konsepti ise sorunların devam ettiği koşullar altında herhangi bir tedbir alınmadan projelendirilerek uygunsuz silüetler yaratması sebebiyle Talimhane’nin bu alt başlıkta da olumsuz bir imaj kazanmasına sebep olmuştur (Omay Polat ve Polat, 2006).

Buna ek olarak, 1999 yılında alınan tescil kararında, koruma altına alınan yapıların kendi kontur ve gabarilerinde gerçekleştirilecek esaslı tamir ve/veya restorasyon uygulamalarının İstanbul 2 Numaralı KTVKK tarafından onaylanması şartıyla yapılabileceği, yeni yapılanma taleplerinin ise Koruma Amaçlı İmar Planı dahilinde değerlendirileceği konusunda bir ifade yer almaktadır. Karar metninde bulunan bu ifade, geçmişte bütünlük sergileyen bir alan olan Talimhane’nin gerçekleştirilen uygulamalar dolayısıyla gün geçtikçe özgün niteliklerini kaybetmeye başlamasıyla sonuçlanmıştır. Sözü edilen durum özellikle Talimhane’de bulunan modern konutların turistik otel gereksinimlerini karşılamadıkları gerekçesiyle konaklama birimlerine dönüştürülmek üzere yenilenmesi, yeniden yapılması (rekonstrüksiyon) veya tamamen yıkılıp buldukları parsellerin birleştirilmesi yoluyla yerlerine tasarım niteliği oldukça düşük yeni yapılar inşa edilmesi yoluyla hayat bulmuştur. Seyfi Arkan tarafından tasarlanarak 1939 yılında inşa edilen Ayhan Apartmanı’nın 2004 yılında yıkılarak beş kat ilavesiyle “aslına uygun” olarak yeniden yapılması,

Talimhane için tasarlanan koruma sürecinin etkisiz kaldığının bir göstergesi haline gelmiştir (Şekil 17).

Talimhane’yi koruma ve kurtarma çabalarının ikinci etabı ise Beyoğlu Belediyesi tarafından yürütülen “Güzel Beyoğlu Projesi” ile sürdürülmüştür. Beyoğlu’nun geçmişte sahip olduğu kimlik ve merkezi fonksiyonuna yeniden kavuşturulması amacıyla 2002 yılında başlatılan bu proje, Talimhane’de yer alan yapıların da dahil edildiği bir sokak sağlıklılaştırma ve cephe düzenlemesi çalışması olarak gerçekleştirilmiştir.

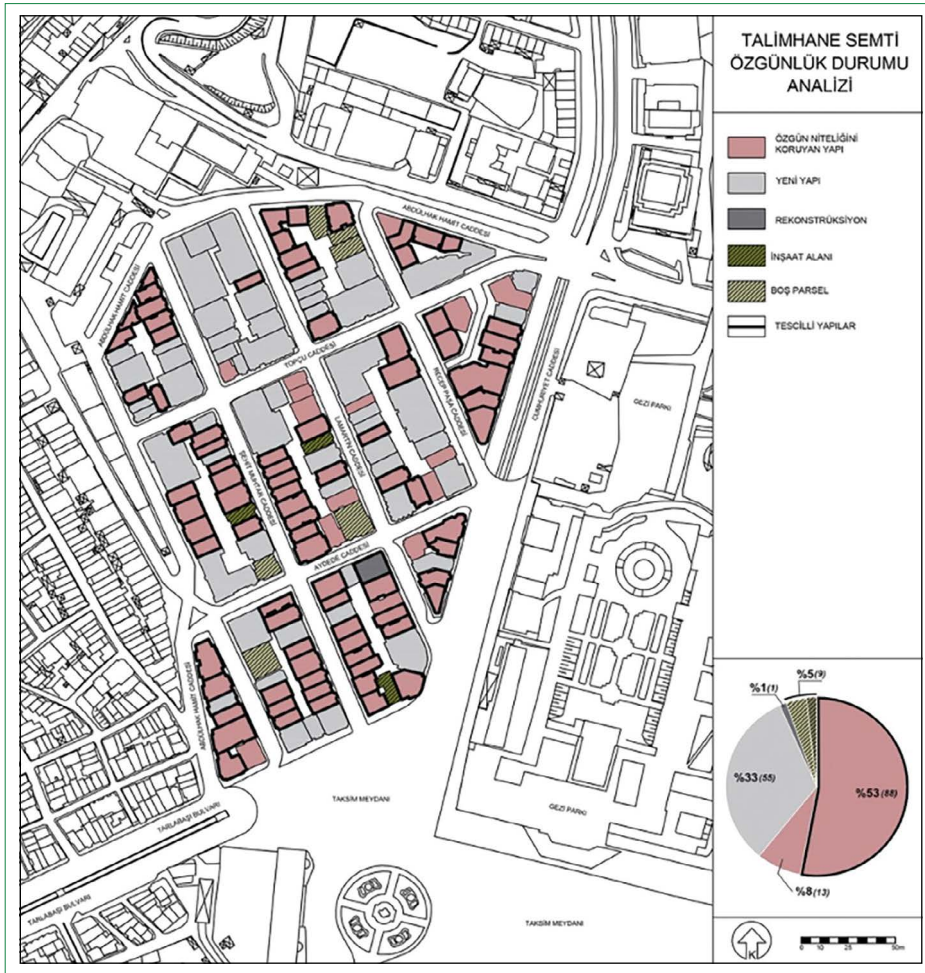
Talimhane Yayaştırma Projesi: 2005

İstanbul’da 2004 yılında yapılan NATO Zirvesi ile 2005 yılında toplanan Uluslararası Mimarlar Birliği sebebiyle gündeme gelen “Beyoğlu İlçesi Talimhane Bölgesi Yayaştırma Projesi ile Cephe Rehabilitasyon ve Kentsel Tasarım Uygulama Projesi” dahilinde Talimhane’nin yayaştırılarak canlandırılması hedeflenmiştir. Alanın 2005 yılında yürürlüğe giren “5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”¹ kapsamına alınması üzerine gerçekleşen yenileme odaklı bu proje ışığında, Talimhane sınırları içerisinde bulunan bütün caddeler belirli servis saatleri haricinde trafiğe tamamen kapatılarak yayaştırılmıştır. Araç trafiğinin Tarlabaşı Bulvarı’na bağlanarak alanı besleyeceği düşünülen sınır aksları olan Abdülhak Hamit ve Cumhuriyet Caddeleri üzerinden sağlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, gece vakitleri tehlikeli bulunan alana ışıklandırma ve güvenlik odaklı kentsel mobilya elemanları eklenmiştir. Yine proje kapsamında, kentsel peyzaj elemanları yenileriyle değiştirilerek yaya akışını engellemeyecek şekilde

¹ “5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”un amaç ve kapsamı ilgili kanun metninde şu şekilde ifade edilmiştir: “Bu kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerde ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır” (Detaylı bilgi için bkz.: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5366.pdf>).

Şekil 19. 2012 yılında gerçekleştirilen Taksim Meydanı Yayaştırma Projesi (İstanbul 2 numaralı KVKBK arşivi).

Şekil 21. Özgün modernist niteliklerini halen koruyan tanımlı bir gabari ve kütle biçimlenişine sahip yapı örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

yerleştirilmiştir (Şekil 18). Alanı daha cazip bir hale getirmek için sokaklara sürekli müzik yayını yapan hoparlörler eklenmiştir. Elektrik, su, doğalgaz gibi altyapı projelerinin yanı sıra yapı ölçeğinde cephe düzenleme, yenileme ve renk değişimi gibi çalışmalar yapılmıştır. Gerçekleştirilen uygulamalarla Talimhane'nin gece gündüz kesintisiz yaşayan ve her daim kullanılan canlı bir alan olması amaçlanmıştır. Ancak, bu projenin temel hedeflerinden olan yenileme ve canlandırma stratejileri, yalnızca yapı ölçeğinin zemin katlarındaki ticari kullanımlar bağlamında gözlenmiş, turizm odaklı gelişime destek vermesi nedeniyle Talimhane'nin nitelik kaybını devam ettirmiştir. Diğer bir ifadeyle, plansız kentleşme olgusunun alanda yarattığı içsel ve çevresel sorunları gidermek adına başvurulmuş "yenileme" yöntemi, uygulandığı çoğu alanda olduğu gibi Talimhane özelinde de başarılı bir sonuç vermemiştir.

2008 yılında başlatılan "Tarlabaşı Yenileme Projesi" de 5366 Sayılı Yenileme Kanunu uyarınca hayat bulup benzer bir yaklaşım gözeterek bölgenin daha güvenli, sağlıklı, yaşanabilir ve kentle bütünleşmiş bir alan haline getirilmesini amaçlamıştır. Yenilenen Tarlabaşı'nın sunacağı yeni imkanlardan hem alanda yaşayanlar hem de komşuluğunda bulunan Talimhane'nin olumlu olarak etkilenmesi hedeflenmiş, fakat proje sürecinin korumayla ilişkisinin doğru kurulamamış oluşu Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin tasarlandığı şekilden farklı bir biçimde uygulanmasına sebebiyet vermiştir.

Beyoğlu Koruma Amaçlı İmar Planı: 2010

21.12.2010 tasdik tarihli "1/1000 Ölçekli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı"nda Talimhane için

belirlenen yapı yükseklik sınırının "Zemin+10" kata kadar artırılması ise Talimhane silüetlerinde geri döndürülmesi oldukça güç ve uygunsuz dönüşümlere sebebiyet vererek alana dair yeni bir kimlik oluşturulmuştur.² Söz konusu kimlik, Talimhane'nin özgün nitelikleriyle örtüşmediği gibi, alanın dinamizmine bağlı değişimler yerine alınan tepeden inme kentsel dönüşüm kararları ve her geçen gün sayıca artan yeni ve çarpık yapılaşmalar aracılığıyla var olan değerlerini de yok etmeye başlamıştır.

Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi ve Gezi Olayları: 2012–2013

17.01.2012 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanan 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda yapılan değişikliklerin kabul edilmesiyle "Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi" gündeme gelmiştir (Şekil 19). Araç trafiğini tamamen yer altına alarak Taksim Meydanı'nı yayalaştırma fikriyle başlayan bu proje; Taksim Meydanı'nı Gezi Parkı, İstiklal Caddesi ve Talimhane'yle bütünleştirerek genişletme fikriyle devam etmiştir. Geçmişte Gezi Parkı'nın yerinde bulunan Taksim Topçu Kışlası'nın yeniden inşa edilerek otel, ticaret ve rekreasyon alanı olarak kullanılması senaryosuna sahip olan projenin ilk etaplarının uygulanmasıyla birlikte Taksim Meydanı yaklaşık 100,000 metrekarelik beton örtülü bir alana dönüşmüştür. Oturma birimleri, süs havuzları, beton saksılar ve çeşitli süs bitkileriyle desteklenmesi önerilen kamusal alan kurgusu ise gerek meydanın gerekse komşuluğunda bulunan Talimhane'nin tarihi, hafızası ve geçmişine zarar vermiştir.

Kimliksizleşmeye neden olacağı sebebiyle birçok sivil toplum kuruluşu, meslek odası ve akademisyen tarafından eleştirilen

² 21.12.2010 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren "1/1000 Ölçekli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı"nın III-B-8-3 No.lu hükmünde, "... Talimhane Bölgesi'nin devamlılığını oluşturan Cumhuriyet Caddesi-Halaskargazi Caddesi cephe yapılaşmaların eşik sınırı göz önünde bulundurularak, bölgedeki nitelikli turizm yapılaşmasının gereksinim duyduğu büyüme zorunluluğunun irtifa olarak Zemin+10 kat olarak sınırlandırılması benimsenmiştir" ifadesi yer almaktadır (Beyoğlu Belediyesi Arşivi).

Şekil 22. Niteliksiz yeni yapı örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi, kamuoyunun da sürece dahil oluşuyla birlikte 2013 yılının haziran ayında başlayıp “Gezi Olayları” olarak anılan toplumsal bir direnişe sebep olmuştur. Söz konusu direnişin ardından uzun soluklu bir dava sürecine girse de tekrar uygulanmaya başlayan proje kapsamında meydanı tanımlayan önemli bir simge ve modern mimarlık ürünü olan AKM yeniden yapılmak üzere 2017 yılında yıkılmış, hemen karşısındaki boş parsel ise yine 2017 yılında bir camii inşaatına sahne olmuştur.³ Halen inşaat halinde olan bu iki alan, günümüz Talimhane’sinin komşuluğunu oluşturmaktadır.

Alınan bu gibi kararlar sebebiyle hassasiyet gösterilen bir alan olduğu kolaylıkla söylenebilecek Taksim Meydanı, yakın dönemde ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen “İstanbul Meydanlarına Kavuşuyor Projesi” kapsamında Talimhane’nin hemen karşısına kurulan “Kavuşma Durağı” isimli geçici bir strüktür aracılığıyla gündeme gelmiştir. Toplanma, etkinlik, dinleti ve sergi gibi kamusal ve rekreasyonel hizmetleri karşılamak adına 15.02.2020 tarihinde meydana yerleştirilen bu strüktür, izin alınmadan gerçekleştirildiği gerekçesiyle İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKBK) tarafından alınan bir karar aracılığıyla 23.02.2020 tarihinde sökülerek kaldırılmıştır.

2.3.3. Dönüşümün Güncel Durumu

Talimhane’de gerçekleşen dönüşümün güncel durumunu tespit etmek ve geçen zaman içerisindeki değer kaybını vurgulamak adına 2020 yılında alanın mevcut durumuna yönelik çeşitli analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda günümüz Talimhane’sinde

bulunan yapıların bütünü sırasıyla “özgünlük ve tescil durumu”, “işlev (zemin ve üst katlar)”, “kat adedi”, “yapısal durum” ve “korunmuşluk durumu” analiz başlıkları altında incelenmiş, elde edilen bulgular görselleştirilerek paftalara aktarılmıştır.

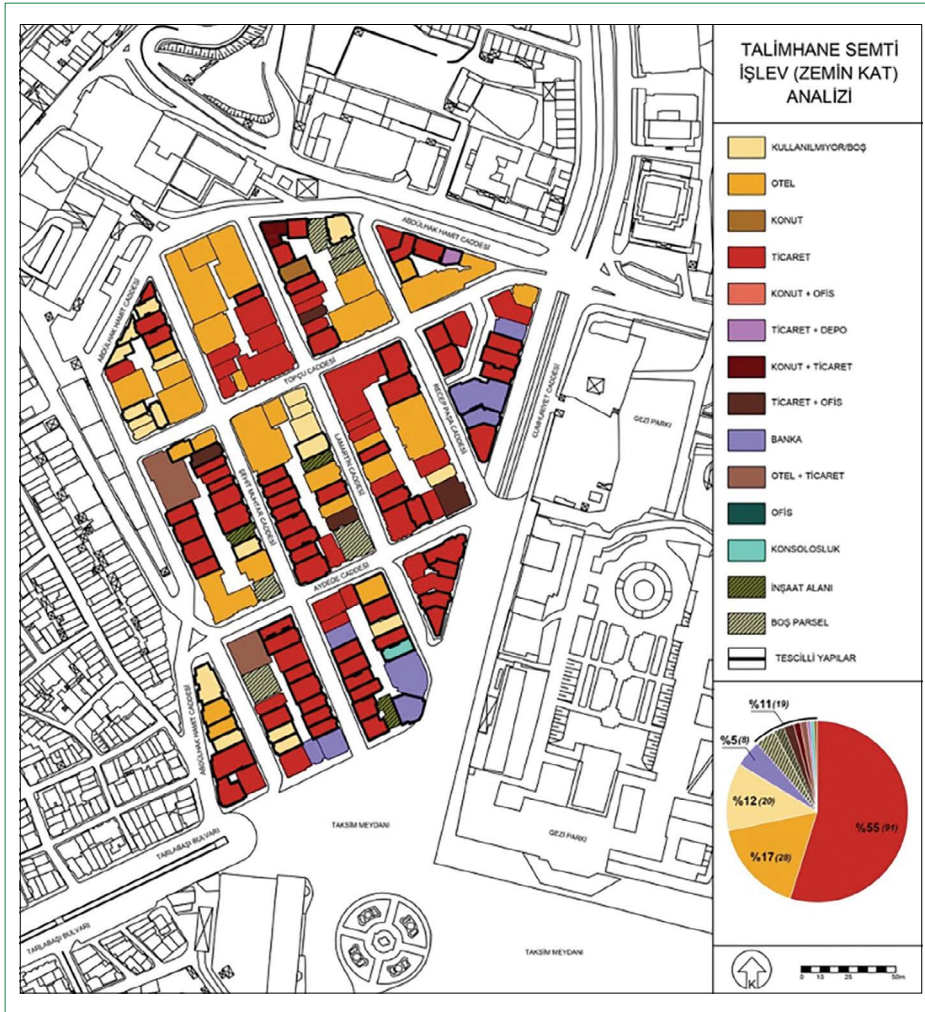
Yerinde yapılan incelemeler sonucunda bugün Talimhane’yi tanımlayan 12 adet yapı adasında toplam 166 adet parsel bulunduğu tespit edilmiştir. “Özgünlük durumu” bakımından incelendiğinde, Talimhane’de bulunan 166 adet parselde konumlanan 101 adet yapının özgün modernist niteliklerini halen koruduğu, 55 yapının ise büyük ölçekli müdahaleler sonucunda farklılaşmış veya tamamen yıkılarak yenilenmiş oldukları saptanmıştır (Şekil 20–22). 1 adet özgün yapının (Ayhan Apartmanı) ise yıkımının ardından gerçekleştirilen rekonstrüksiyon uygulaması sonucunda niteliğini kaybederek yeni bir yapı kimliğine büründüğü gözlenmiştir. Alanda bulunan 3 adet inşaat alanı ile 6 adet boş parsel ise Talimhane’deki dönüşümün sürekliliğini temsil etmektedir (Şekil 23). Bu doğrultuda, Talimhane’nin modern dokusunu yansıtan özgün mimarlık örnekleri alanın %61’i kadar iken, dokuyla uyumsuz yapılar toplam parsellerin %33’ünü oluşturmaktadır. İnşaat alanı ve boş parseller ise toplamda %5’lik bir oranı temsil etmektedir.

Şekil 20’den takip edilebilecek bir diğer veri ise Talimhane’de bulunan parsellerin “tescil durumu”dur. İstanbul 2 Numaralı KVKBK’da gerçekleştirilen kapsamlı arşiv araştırması ışığında, bugün Talimhane’de bulunan 101 adet modernist yapıdan 88 tanesinin tescilli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla, alandaki özgün yapılardan birçoğunun tescil kaydı bulunduğu-

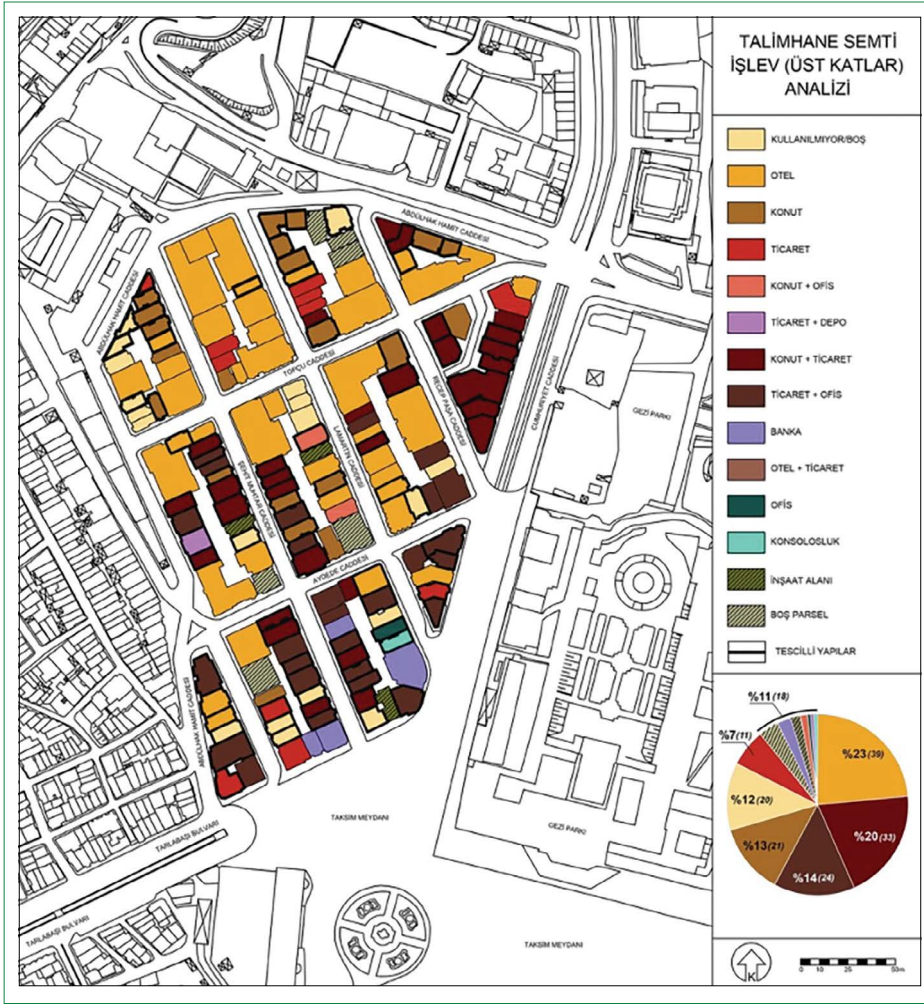
³ Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’nin dayanakları olan “1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ve “1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı”nın 6.6.2013 tarihinde İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmesi sonucunda yalnızca ilk etabı uygulanabilen projenin Taksim Topçu Kışlası’nın yeniden inşasını da içeren diğer etapları iptal edilmiştir. Fakat, İstanbul 10. İdare Mahkemesi’nin aldığı iptal kararının Danıştay 6. Dairesi’nce reddedilmesi üzerine söz konusu proje uygulanması için tekrar başlatılmıştır (İstanbul 2 Numaralı KVKBK Arşivi).

Şekil 23. Boş parsel ve inşaat alanı örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

Şekil 24. Zemin kat işlev analizi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

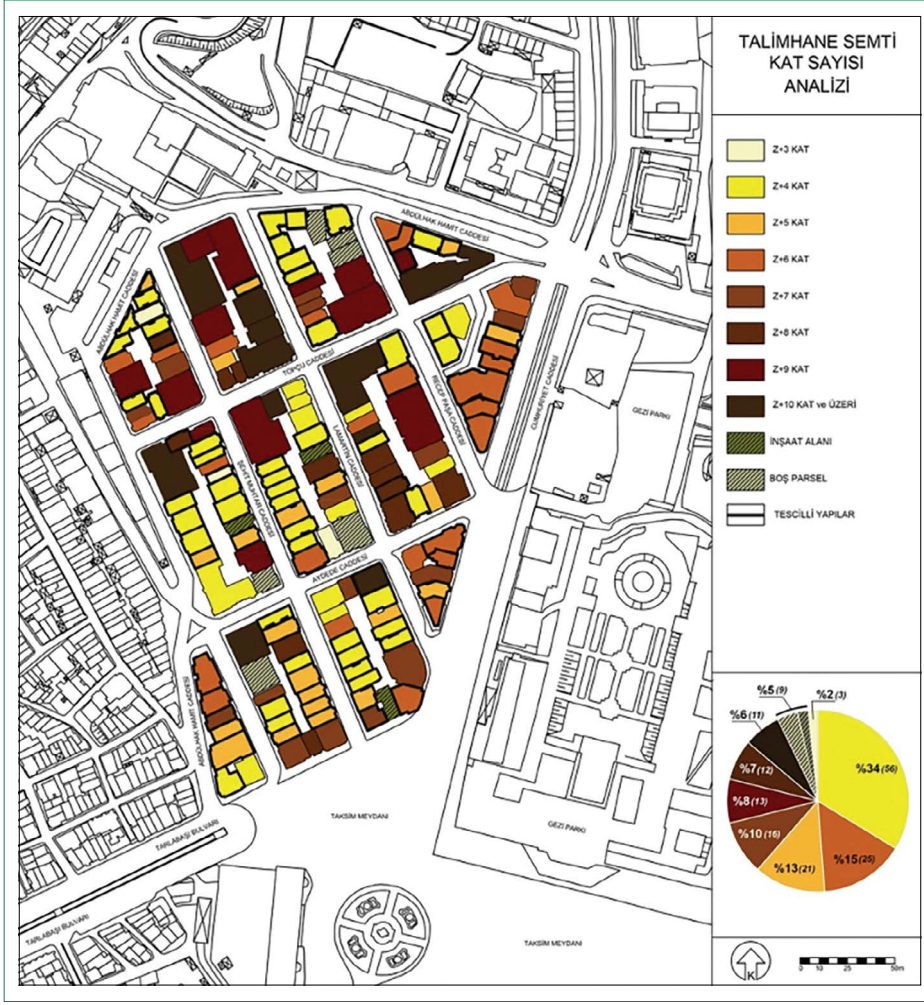
Şekil 25. Üst kat işlev analizi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

nu söylemek mümkündür. Fakat, halihazırda tescil kaydı bulunmayan 13 adet modernist yapının da özgün nitelikleri ve doku bütünlüğüyle uyumu açısından korunması gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada değinilmesi gerekli bir diğer husus, Beyoğlu Belediyesi tarafından “Beyoğlu-Talimhane Alt Bölgesi Çalışmaları” adıyla hazırlanan haritalama çalışmalarına göre 2011 yılında Talimhane’de toplamda 119 adet yapının tescilli olduğu bilgisidir. Bu bilgi, 2011 yılından bu yana geçen 9 yıl boyunca 39 adet tescilli yapının kayıp olduğunu gözler önüne sermektedir. Öte yandan, semtin planlı oluşumu sürecini görsel olarak temsil etmek üzere Şekil 10’da sunulan Pervititch Haritası’nda Talimhane’de 166’dan çok daha fazla yapı parseli bulunduğu görülmektedir. Söz konusu durum, yapılan tevhit işlemleri sonucunda bu sayının giderek düştüğünü, dolayısıyla mekânsal bütünlük ve silüetlerdeki tanımlı ritmin kırıldığını göstermektedir.

Gerçekleştirilen “işlev analizi” ışığında Talimhane’ye adapte edilen turizm fonksiyonu ve bu fonksiyona bağlı olarak şekillenen yan kullanımların geçen zamanla birlikte çoğalmaya devam ettiği

yorumunda bulunmak mümkündür (Şekil 24). Nitekim 1940’lı yıllarda bütüncül bir konut alanı olarak hayata geçirilen bir modernite projesi olan Talimhane’nin tamamı kullanımda olup konut işlevi gösteren yapı sayısı günümüz itibarıyla 1’e düşmüştür. Buna karşın, alanda bulunan ticaret, ofis ve otel sayıları geçen zamana paralel olarak artış göstermiştir. Zemin kat için yapılan işlev analizinde Talimhane’de yer alan yapıların %55’inin ticaret, %17’sinin ise otel işleviyle kullanılmakta olduğu anlaşılmıştır. Bu kullanımları %12’lik oran ile kullanılmayan yapılar ve ardından %5’lik oranla banka kullanımı takip etmektedir. Elde edilen veriler ışığında, Talimhane’de bulunan yapıların zemin kat işlevlerinin turizm işlevine hizmet etme doğrultusunda ticari bakımdan çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Üst katlar özelinde gerçekleştirilen işlev analizi ise %23’lük bir oranla otel yoğunluğuna dikkat çekmektedir (Şekil 25). Bu veriyi; %20’lik, %14’lük, %13’lük ve %12’lik oranlarla sırasıyla konut ve ticaret, ticaret ve ofis, konut ve kullanılmayan yapılar izlemektedir.

Söz konusu işlevsel dönüşümün bir diğer yansıması ise kendini “kat sayısı” analizinde göstermektedir (Şekil 26). Geç-

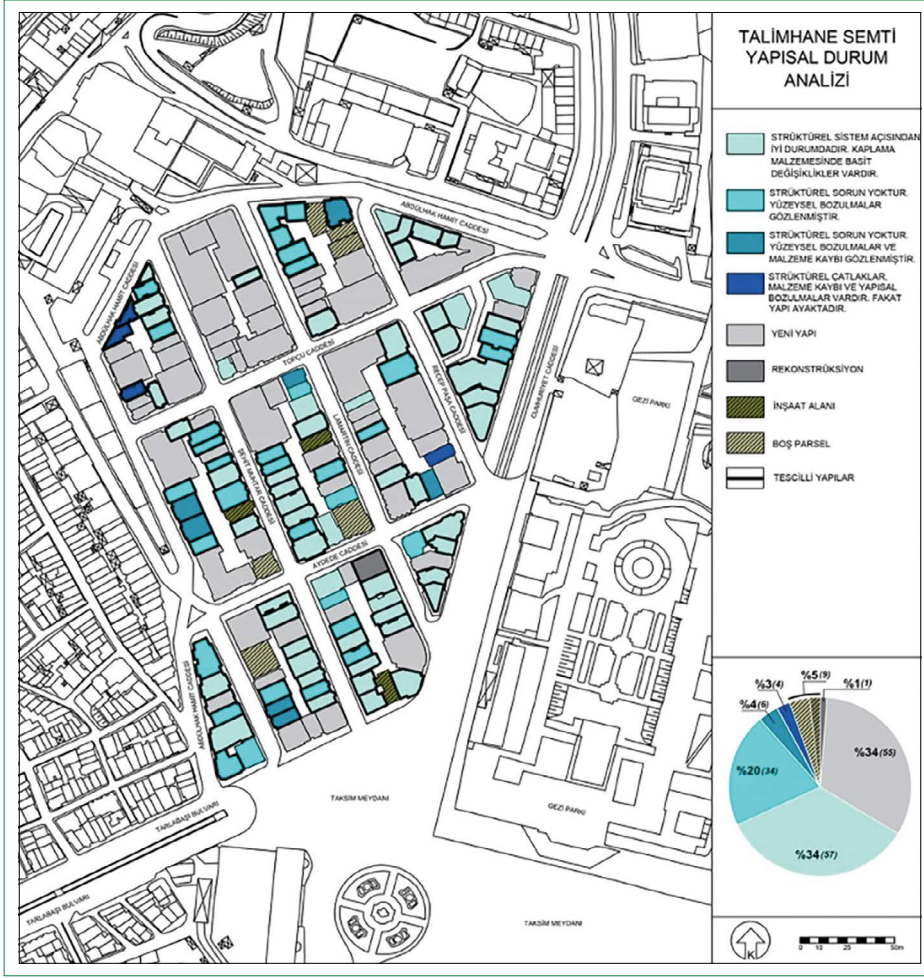
Şekil 26. Kat sayısı analizi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

mişte “Zemin+3” ile “Zemin+5” kat arasında değişen bir gabaride homojen ve bütüncül bir doku tanımlayan Talimhane için 2010 yılında alınan “Zemin+10” katlık yapılaşma sınırı sonucunda, günümüzde alanda yalnızca 3 adet “Zemin+3”, 56 adet “Zemin+4” ve 21 adet “Zemin+5” katlı yapı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle Talimhane’nin sadece %49’luk bir bölümü halen geçmişte olduğu gibi “Zemin+3” ile “Zemin+5” kat yükseklik aralığında bulunan apartmanlardır. Elde edilen veriler, Talimhane’deki birçok yapının yıkılıp daha yüksek katlı olarak yenilenmesi veya mevcut yapılara kat eklenmesi gibi sebeplerden ötürü kat sayılarında artış olduğunu göstermektedir. Zira, geçmişten bu yana gerçekleştirilen tevhit işlemlerinin ardından, bugün alanın %6’lık dilimine giren 11 adet yapının “Zemin+10” kat ve üzerinde olduğu tespiti, altı çizilen bulguyu desteklemektedir.

Talimhane özelinde gerçekleştirilen bir diğer tespit çalışması “yapısal durum” analizidir. Yapılan bu analiz kapsamında alanda bulunup özgün modernist niteliklerini halen koruyan 101 adet nitelikli yapının %34’üne karşılık gelen 57 tanesinde

strüktürel sorunlar olmamasına karşın, yüzeysel bozulma ve malzeme kayıpları olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 27). Yapıların %20’sine karşılık gelen 34’ü ise strüktürel çatlaklar, malzeme kaybı ve yüzeysel bozulmalara sahip olmasına rağmen ayaktadır. %4’lük dilimde yer alan 4 adet yapının strüktürel sistem ve yapım malzemesi bakımından iyi durumda olup sadece kaplama malzemesinde basit değişiklikler deneyimlediği tespit edilmiştir. Geriye kalan %4’lük dilimde yer alan 3 adet yapıda ise strüktürel çatlaklar, malzeme kaybı ve yapısal bozulmalar gözlenmiştir (Şekil 28).

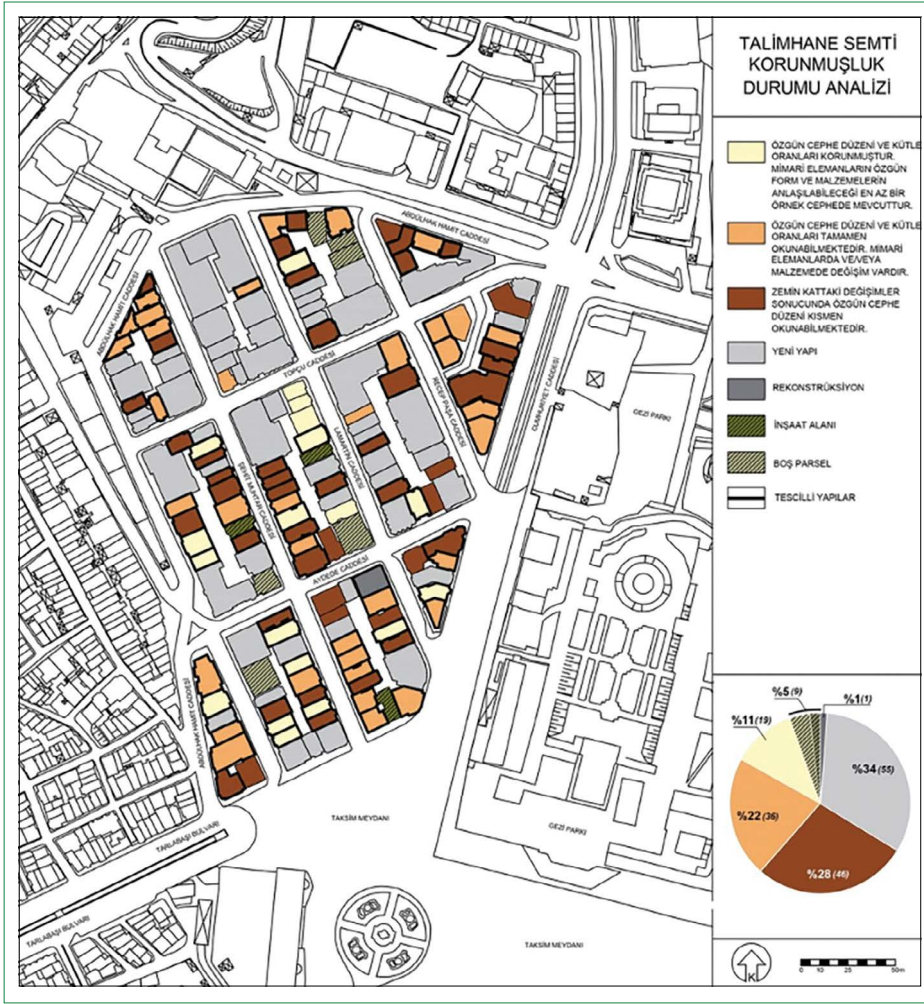
Turizm ve ilişkili işlevlerin yoğunluğuyla dikkat çeken bir alana dönüşen Talimhane’de yapılan bir diğer analiz başlığı ise “korunmuşluk durumu” olmuştur (Şekil 29). Bu doğrultuda, alanda bulunan 101 adet özgün modernist yapının sadece %11’lik dilimine giren 19 tanesinin özgün cephe düzeni ve kütle oranları ile mimari elemanlarının form ve malzemelerinin büyük ölçüde korunduğu tespit edilmiştir. Bu 19 yapıdan 3 tanesinin halihazırda tescilli olmaması ise korunmalarına engel bir sorun olarak tanımlanmıştır. Özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan bu

Şekil 27. Yapısal durum analizi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 28. Strüktürel çatlak, malzeme kaybı ve yapısal bozulmalar gözlenen yapı örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

Şekil 29. Korunmuşluk durumu analizi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 30. Özgün cephe organizasyonu okunabilmesine rağmen kaçak kat eklemesi gözlenen yapı örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

Şekil 31. Talimhane'de bulunan sahte tarihi cephe düzenine sahip otel örnekleri (Yazarların arşivi, 2020).

Şekil 32. Talimhane'nin değişimini gösteren 1966, 1982, 2002, 2012 ve 2020 tarihli Google Earth hava fotoğrafları.

19 adet nitelikli yapıdan 6 tanesinin günümüzde işlevsel anlamda kullanılmıyor durumda olması ise yapılara dair farkındalığın yeterli seviyede olmadığına işaret etmektedir. Alanda bulunan toplam 101 adet özgün modernist yapıdan 36 tanesinde, yani modernist yapıların %22'sinde özgün cephe organizasyonu tamamen okunabilmesine karşın kaçak kat eklemeleri veya malzeme değişimleri gözlenmiştir (Şekil 30). Geriye kalan %28 oranındaki 46 adet yapıda gözlemlenen zemin kat dönüşümleri sebebiyle özgün cephe organizasyonları kısmen okunabilir bir durumdadır. Korunmuşluk durumu analizine tabii tutulmayan yeni yapıların birçoğunun cephe düzenlerinin geçmişe öykünür biçimde şekillenmesi ise Talimhane'nin günümüz durumunu betimlemektedir. "Sahte tarihsellik" veya "imitasyon mimarlık" olarak adlandırılan ve alana inşa edilen yeni yapılarda artık var olmayan geçmişin yerine geçme dürtüsüyle hayata geçirilen bu aldatıcı tutum, Talimhane sınırları dahilinde gün geçtikçe artmaktadır. Sayıları her geçen gün artmakla birlikte, kimi Osmanlı, kimi Selçuklu, kimi ise antik Roma stiline ait mimari elemanları kolaj yöntemiyle birleştirilerek tasarlanan cephe düzenleri, Talimhane'nin modern bir konut alanından sahte bir turizm merkezine dönüşmesine sebep olmaktadır (Şekil 31).

3. Sonuç: Eleştirel Bir Değerlendirme

Talimhane'nin oluşum ve gelişim süreci bütüncül bir modernite projesidir. İstanbul'un modernleşme süreci, aynı zamanda metropolleşme kaygısını da barındırmaktadır (Tanyeli, 2004). Metropolün sürekli değişen dinamiklerinin hızı ve yönünden etkilenecek gelişimine tepki göstermek korumanın ve yeni üretilen projelerin ortak sorunudur. 20. yüzyıl modernizminin erken ürünleri, İstanbul'un kimliğinin faydacı bir yaklaşımla yeniden üretilmesine yönelik bu projelerle uzlaşmaktadır. Bu sebepten ötürü, tarihselliğini kazanamayan ama çağdaş olanın içinde de yer bulamayan bu dönemin izlerini kentin mirası bağlamında algılamak giderek zorlaşmaktadır.

Bütüncül bir konut alanı olarak planlanan Talimhane, bütüncül bir turizm alanına dönüşme sürecini tamamlamak üzeredir. Parsel düzeni, cephe biçimlenişleri ve kütle ilişkilerinin bozulması alanın özgün işlevini, mimari bütünlüğünü, estetik değerini ve tarihi belge olma niteliğini yok etmektedir. Bu değer ve nitelik kaybının en tehlikeli olanı, sahte tarihsellik üzerine kurgulanan yeni fakat hiçbir zaman var

Şekil 33. Yukarıdan aşağıya sırasıyla: Geçmiş ve günümüz fotoğrafları ile Cumhuriyet Caddesi (Anonim, 1986 ve yazarların arşivi, 2020) ve Ceylan Apartmanı (Arkitekt, 1933/35:331 ve yazarların arşivi, 2020).

olmamış ve olamayacak bir kimlik arayışıdır (Akay, 2012; Köksal, 2012). Yeni bir yapıyı tarihsel görünümü olarak tasarlamak olarak açıklanabilecek bu aldatıcı ve uygunsuz tutum, kentlerin çok katmanlı yapısı ve özgün dizgesinde yanıltıcı bir müdahale olmakla birlikte koruma felsefesinin özüne de tamamen aykırıdır (Ahunbay, 2012).

Günümüzde halen kentsel sit niteliği taşıyan bir alan olan Talimhane'nin, özgün konut işlevine sahip yapılar bütününden turizme hizmet eden birimlerin bir araya gelmesiyle oluşan yapay bir alana dönüştüğü söylenebilmektedir. Özgün kimliğin vurgulandığı bu gibi olumlu koruma kararlarının ardından alınan kurtarma önlemleri ne yazık ki günümüzde de etkisini sürdüren değişim ve sahte tarihsellik örneklerinin çoğaldığı dönüşümün önüne geçememiştir. Nitekim çevre verilerinden rastgele seçilen, yer yer antik döneme öykünen ya da tamamen kurgu olan hayali mimari biçimlenmelerle şekilleniyor oluşu sebebiyle Talimhane'nin nitelikleri tamamen kaybedilme sürecine girmiş, alan bir kez daha koruma disiplininin güncel bir problemi haline gelmiş durumdadır.

Burada önemli olup vurgulanması gereken nokta, Talimhane'yi özel kılan ve çoğu tescile değer görülmüş 20. yüzyıl mirasını simgeleyen Art Deco, Art Nouveau ve Cumhuriyet Dönemi'nin modernist mimarları tarafından inşa edilmiş yapıların yeni tanımlanan turizm işlevini mekânsal açıdan karşılayamadıkları gerekçesiyle kentsel dönüşüm başlığı altında belirlenen çeşitli müdahaleler aracılığıyla yenilenmeleri veya yıkılıp yeniden inşa edilmeleridir. Yıkılan yapıların yerine turizme hizmet etmek üzere inşa edilen yeni yapılar ise

Talimhane'de bulunan tarihi yapı stoğunun homojenlik ilkesini gözetme endişesi taşımayan, hatta alanda bulunan modernist yapılarla çelişen bir tutum sergilemektedir. Öte yandan, Talimhane'de bulunan mevcut nitelikli yapılar da istemli veya istemsiz olarak köhneleşmeye bırakılışları veya restorasyon uygulamalarının yetersiz ve kontrolsüz yapılışı gibi farklı koruma sorunlarıyla karşı karşıyadır. Oysaki modern mimarlık ürünlerine yenilenmesi gereken sıradan bir yapı stoğu olarak değil, kentin sürekliliği bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerekli değerler olarak yaklaşılmalıdır.

Talimhane'de yaratılan yeni doku, henüz tümüyle özgün biçimlenmeyi yok etmemiştir (Şekil 32, 33). Dolayısıyla, potansiyellerin varlığından söz etmek hala mümkündür. Mevcut özgün yapılar ve nitelikli restorasyon örnekleriyle doğru bir fiziksel planlamanın çıkış noktası halen yakalanabilir bir durumdadır. Bir üst ölçekte ise Talimhane'nin, henüz tasarımının son halini almamış Taksim Meydanı ve çevresi ile kurulacak ilişkisi yine bir sorun ve aynı zamanda potansiyel barındırmaktadır (Şekil 34). Halihazırda süregelen "Taksim Kentsel Tasarım Yarışması" aracılığıyla bu potansiyelin Taksim Meydanı özelinde tartışılması hedeflenmiştir. Meydanı tanımlayan bileşenlerden biri olan Talimhane de sözü edilen tasarım yarışması kapsamında yeniden değerlendirilmesi gereken bir problem alanı olarak saptanmıştır.

Talimhane'nin bugün içinde bulunduğu durum, kapsamlı ve bütünlük bir planlama sonucunda hayat bulan geniş katımlı ve uzun erimli uygulama süreçlerini içeren bir kentsel dönüşümün kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu gözler önüne sermek-

Şekil 34. Taksim Meydanı ve bütüncül bir turizm alanına dönüşme sürecini tamamlamakta olan Talimhane (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <https://konkur.istanbul/taksim/>, 2019).

tedir. Kentsel dönüşüm başlığı altında gerçekleştirilen çalışmalar, değerli olmadığı düşünülen modernist yapıların tamamen ortadan kaldırılıp yerlerine tekdüze olan bir yapı tarzının getirilmesi olarak algılanmamalı ya da bu şekilde uygulanmamalıdır. Kent bir dönüşümler dizgesi olarak ele alındığında, yeni yapılaşmalara bu dizgeyi koruyucu bir anlam yüklenmelidir. Bu doğrultuda, 20. yüzyıla hâkim olan eskilik ve tarihi belge niteliği taşıyan görece durağan koruma anlayışı, yeni(likçi) modern mimarlık mirası için özgün işlevin sürdüğü dinamik çözümleri gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Talimhane için yeni ama bu defa planlı ve kapsamlı bir dönüşüm sürecine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, işlevin kamusal alanla bütünleşerek çeşitlenmesi ve modern mimarlık ürünlerinin de koruma nesnesi olarak değerlendirilmesi gereken sürece dair sorulacak soru artık bu dönüşümün “nasıl” olması gerektiği yönündedir.

Bu soruya verilebilecek yanıt, ülkemiz mevcut koruma mevzuatı üzerinden üretilen kentsel dönüşüm kararlarının modern mimarlığın belgelenmesi, korunması ve çağdaş yaşam içerisinde değerlendirilmesine olanak tanıyacak biçimde tartışılması aracılığıyla şekillenmelidir. Değerlendirmeyi nesnel bir sürece taşımamanın yöntemi ise ulusal yasal düzenlemelerden yola çıkmanın yanı sıra, koruma alanının belirlediği kavramlardan yararlanmak olmalıdır. Modern mimarlık mirasının korunması özelinde uluslararası tespitler yapan ve tartışmalar yürüten DOCOMOMO, modernitenin kentleşme ve peyzaj konusunda üretimini değerlendirmeyi detaylı olarak ele almaktadır. Modernist konut alanları ve birlikteliğinde tasarlanan tarihi kentsel peyzaj alanlarının koruma ölçütleri için bu çalışmada da vurgulanan tarihi belge, sosyal ve referans olma değerleri ön plana çıkmaktadır. Benzer amaçla konu hakkında çalışan uzmanları bir araya getiren ICOMOS-

ICS20C komitesi ise 2017 yılında oluşturulan “Madrid-New Delhi Belgesi”nin 1.6 numaralı Maddesi’nde kentsel ölçekte planlama yöntem ve içeriğinin korunması üzerinde durmaktadır. Herhangi bir ölçekte yapılacak müdahale öncesinde bütüncüllük kavramına ilişkin niteliklerin net olarak tanımlanması sözü edilen belgenin 2.1 numaralı Maddesi, kabul edilebilir bir değişimin planlanması ise 2.4 numaralı Maddesi kapsamında vurgulanmaktadır.⁴

Özetle, ev sahipliği yaptığı nitelikli modernist yapıları ve tarihi kentsel peyzajdan beslenen hareketli sosyal yaşantısıyla dönemi için İstanbul’un öne çıkan konut alanlarından biri olan Talimhane gibi özel bir modern mimarlık mirasının gelecekte aldatıcı bir görüntü yerine tarihsel katmanlaşmanın izleri olan zengin nitelikleriyle korunabilmesi adına nasıl sorusu için verilen bu yanıt, acilen harekete geçilmesini gerektirmektedir. Modern döneme ait izlerin hızla yok edildiği günümüzde kaleme alınan bu makale, İstanbul’un güncel bir problem alanı olan Taksim komşuluğundaki modern konut alanı Talimhane’de yaşanan bu geri döndürülemez dönüşüme karşı geliştirilen bir eleştiri olarak kabul edilmelidir. Zira yazı kapsamında gerek akademi gerekse kamuoyuyla paylaşılması adına aktarılanların bütünü, Talimhane’yi bu bağlamda yeniden okumanın ötesinde, modern mimarlık mirasına ait izleri korumak adına yapılacak herhangi bir kentsel dönüşüm tasarısının demokratik müzakere süreçlerine olanak tanıyacak biçimde uygulanmasının bir başlangıcı niteliğindedir.

Altı çizilen bu kritik başlangıç, ilişkili disiplinlerden uzman ve araştırmacılar ile kurum ve kuruluşların dahil olduğu paydaşlar tarafından gerçekleştirilecek gelecek çalışmalar aracılığıyla sürdürülmelidir. Uzun yıllar boyunca çeşitli müdahalelere

⁴ Madde 1.6: Önemli Planlama Kavramları ve Altyapısının Tanımlanması ve Değerlendirilmesi (Article 1.6: Identify and Assess Significant Planning Concepts and Infrastructure), Madde 2.1: Herhangi Bir Müdahaleden Önce Yerin Önemi Anlayarak Bütünlüğünün Korunması (Article 2.1: Maintain Integrity by Understanding Significance Before Any Intervention), Madde 2.4: Kabul Edilebilir Değişiklik Sınırlarının Belirlenmesi (Article 2.4: Establish Limits of Acceptable Change). (DOCOMOMO_International, 2017).

konu olan Talimhane'nin günümüze ulaşan özgün dokusunun korunmasını sağlayacak ilke ve stratejilerin tanımlanmasıyla bir sonraki adıma taşınacak bu araştırmalar bütünü; kısa, orta ve uzun vadeli koruma kararlarının belirlenmesinde önem arz edecektir. Modernist ve bütüncül planlama anlayışıyla gelişen Taksim, Şişli ve Beyoğlu bölgesinin nitelikli bir bileşeni olan Talimhane'nin korunmasına yönelik olanakların günümüzde halen var olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, aktörler tarafından farklı ölçeklerde alınacak tüm kararların söz konusu bütüncüllüğe saygı duyacak şekilde üretilmesi gerekmektedir. Mimari ve toplumsal açıdan kent ve kent halkına verdiği katkı ile kentsel hafızadaki yeri göz önüne alındığında, yapılacak bu gibi ardıl çalışmalar yoluyla elde edilecek kapsamlı bakışın gerek Talimhane gerekse Türkiye'deki modern mimarlık mirasına ait değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına aracı olarak konu hakkındaki farkındalık düzeyini arttıracak açıktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2012). Taksim Meydanı ve Topçu Kışlası'nın Yeniden Yapımı: Rekonstrüksiyon Tutkusu/ "Hortlatılmak" İstenen Yapılar. Mimarlık (364).
- Akay, Z. (2012). Sefaletin Tarihselciliği. Mimarist (43) 56-60.
- Akın, N. (2005). Talimhane Yayaştırma Projesi'nin Düşündürdükleri. Arredamento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi (176) 84-88.
- Akkar, M. Z. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi (36) 29-38.
- Anonim (1932). İstiklal Apartmanı. Arkitekt, Sayı: 23-24, İstanbul, (11-12) 308-310.
- Anonim (1933). Agop Efendi Apartmanı. Arkitekt, Sayı: 31, İstanbul; (7) 204-205.
- Anonim (1933). Ceylan Apartmanı. Arkitekt, Sayı: 35, İstanbul; (11) 331-346.
- Anonim (1939). Taksim'de Bir Kira Evi. Arkitekt, Sayı: 101-102, İstanbul; (05-06) 101-103.
- Anonim (1940). Doğu Apartmanı. Arkitekt, Sayı: 115-116, İstanbul; (07-08) 145-147.
- Anonim (1943). Güzelleşen İstanbul. İstanbul Belediyesi Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Arpad, B. (1988). Yok Edilen İstanbul. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- Beyoğlu Belediyesi Arşivi.
- Bilsel, F. C. (2010). Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Yapısal Dönüşümü. İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Cezar, M. (1991). XIX. Yüzyıl Beyoğlusu. Akbank Yayınları, İstanbul.
- Çokuğraş, I. (2007). Talimhane Dönüşüm Projesi. Yapı Dergisi (303) 42-45.
- DOCOMOMO International. (2017). Madrid-New Delhi Document: Approaches To The Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage, [http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madrid-new-delhi-document-2017.pdf] Erişim Tarihi (23.04.2020)
- Donnison, D. (1993). Agenda For The Future. Campbell McConnell (der.), Trickle Down on Bubble Up?, Community Development Foundation, London.
- Görgülü, Z. (2009). Kentsel Dönüşüm ve Ülkemiz. TMMOB, İzmir Kent Sempozyumu, 08-10.01.2009.
- Gülersoy, Ç. (1986). Taksim Bir Meydanın Hikayesi. İstanbul Kitaplığı Ltd., İstanbul.
- İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Arşivi, [https://www.iae.org.tr] Erişim Tarihi (23.04.2020)
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Arşivi, [http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php] Erişim Tarihi (23.04.2020)
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş.) Yayınları. (2017). Alman Mavileri 1913-1914 1.Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları, İstanbul.
- İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.
- Köksal, G. (2012). Tarihsel Sahtelik/Özgünlük Üzerine Görüşler. Mimarist, 43, 61-68.
- Lichfield, D. (1992). Urban Regeneration For The 1990's. London Planning Advisory Committee, London.
- Omay Polat, E., Aslan, E., Durusoy, E., Can, C. (2014). Conserving 20th Century Architectural Heritage: A Study On Development And Transformation Process Of Talimhane. Oral Presentation at: 9th International Conference on Structural Analysis of Historical Constructions F. Peña & M. Chávez (eds.) Mexico City, Mexico, 14-17 October 2014. http://www.hms.civil.uminho.pt/sahc/2014/topic01-fullpaper011.pdf
- Omay Polat, E., Polat, M. (2006). Modern Mimari Mirasın Yıkımına Seyirci

- Kalmak: Talimhane ve Ayhan Apartmanı. Arredamento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi, 195, 105-107, 2006.
- Özden, P. (2008). Kentsel Yenileme. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Pervititch, J. (2000). Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları Kent Araştırmaları Dizisi, İstanbul.
- Roberts, P. (2000). The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration. Peter Roberts ve Hugh Sykes (der.), Urban Regeneration. London, Thousand Oaks, Sage Publications, New Delhi, 9-36.
- SALT Araştırma Arşivi, [<https://saltonline.org/tr/tag/25/acik-arsiv>] Erişim Tarihi (23.04.2020)
- Saraç, M. (2015). Kentsel Dönüşüm ve Gelişimi, Sosyal Boyutu. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Taksim Kentsel Tasarım Yarışması, [<https://konkur.istanbul/taksim/>] Erişim Tarihi (23.04.2020)
- Tanatar Baruh, L. (2013). İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi'nin Yatırımları: Karaköy Borsa Hanı, Taksim Kışlası ve Talimhane. Toplumsal Tarih, 232, 30-35, 2013.
- Tanyeli, U. (2004) İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropol- den Okumak. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, S. ve Öztürk Kerestecioğlu, F. (2011) Turizm Amaçlı Değişen Tarihi Bölge Talimhanesinin Sokak Cephelerinde Mimari Kimliği Oluşturan Verilerin İncelenmesi. Megaron, Vol. 6, (3) 193-209.